МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР

КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

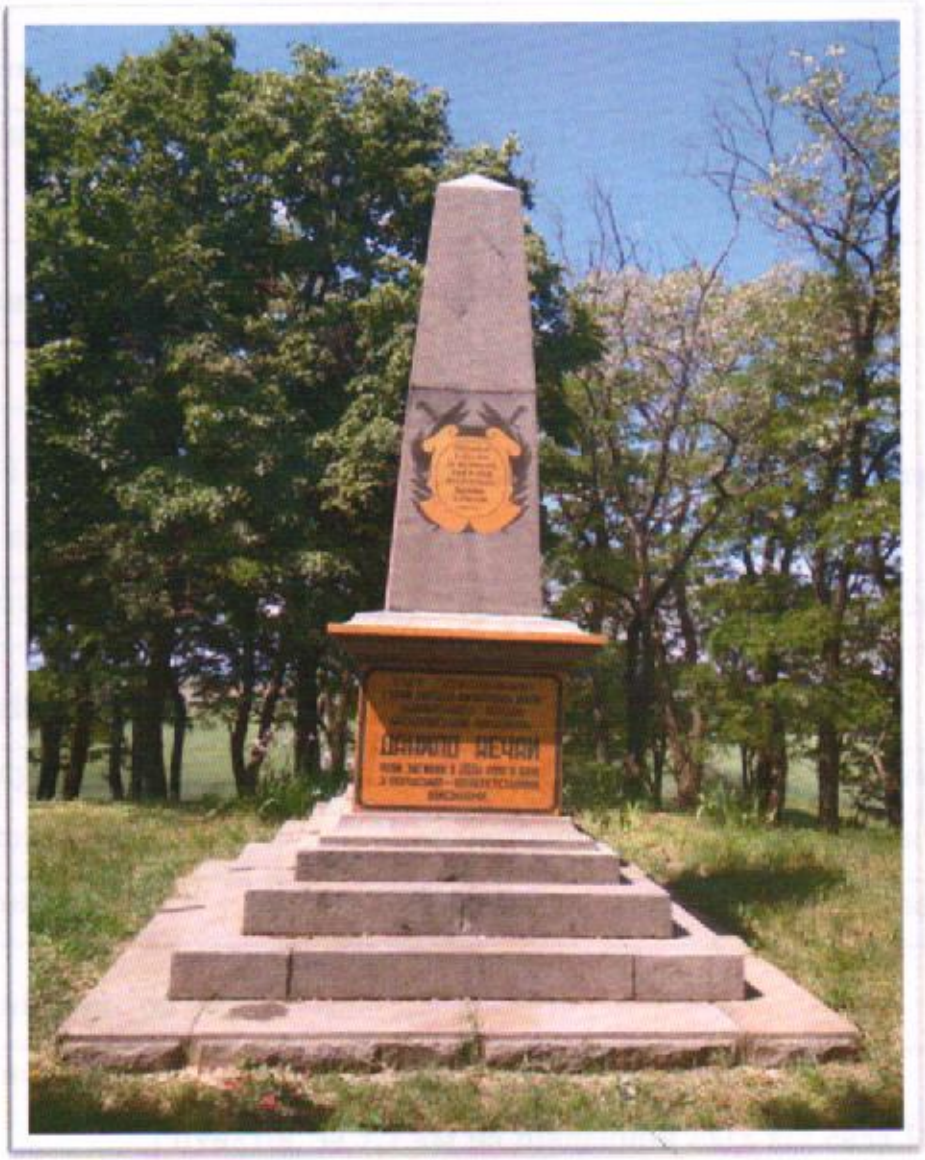
Товариство з обмеженою відповідальністю

01135, м. Київ, вул. Жилянська, 148, E-mail: interculturehеritage@gmail.com Код ЄДРПОУ 41234485

ОБЛІКОВА КАРТКА

ВИЗНАЧНЕ МІСЦЕ

Могила соратника Богдана Хмельницького Данила Нечая
1651 р., 1954 р.

Київ – 2017

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Могила соратника Богдана Хмельницького Данила Нечая

(найменування об'єкта)

вид	тип	категорія пам'ятки
Історичний	Визначне місце	Національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

1651 р., 1954 р.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Вінницька область, Тиврівський район, за 1,7 км на південний схід від села Черемошне та 2 км на північний схід від села Красне

3. Охоронний № пам'ятки:

020023-Н

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 928

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Поховання	Поховання	Не змінювалось

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Поховання розташоване за межами населених пунктів, за 1,7 км на південний схід від села Черемошне та 2 км на північний схід від села Красне, за 40 м на захід від грунтової дороги Черемошне - Пирогів.

Характеристика об'єкта	Поховання розташоване на кургані діаметром 52 м по лінії захід-схід та 58 м по лінії північ-південь, висотою 4,7 м. Дещо витягнутий у північній частині. Вершина кургану штучно зрізана (ймовірно під час встановлення пам'ятного знаку), в результаті чого утворився майданчик круглої форми діаметром ≈ 16 м. На кургані встановлено пам'ятний знак у вигляді чотиригранного обеліску він складається із двох каменів, від основної частини та ступінчастого цоколю відділений карнизом. Пам'ятник виготовлено з гніванського граніту місцевими каменярами та викарбувані пам'ятні написи: «Тут похований герой народно-визвольної війни українського народу брацлавський полковник Данило Нечай який загинув в 1651 році в бою з польсько-шляхетськими військами», та викарбуване зображення геральдичного щита у вигляді сувою пергаменту на фоні лаврового вінка та перехрещених шабель, на якому напис: "Споруджено у 1954 році на відзначення 300 річчя возз'єднання України з Росією". У 1996 р. неподалік від обеліску встановлено дерев'яний хрест висотою 2 м. Обабіч пам'ятного знаку встановлені металеві флагштоки.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

добрий, задовільний, незадовільний, аварійний	Загальний стан об'єкта культурної спадщини – добрий. Акт технічного стану від 30.06.2017 р. № 1.

9. Наявність науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	**Рік розроблення**	**Автор (організація)**	**Місце зберігання, інв. №**
Науково-проектна документація не розроблялася			

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	**Кількість**	**Дата виконання**	**Виконавець**
Ситуаційна схема розташування об'єкта в структурі місцевості за матеріалами Google	1	2017 р.	
Генеральний план з позначенням зон охорони	1	2017 р.	
План пам'ятки	2	2017 р.	
Розрізи	1	2017 р.	
Фотофіксація:			
Фото загального вигляду	4	2017 р.	
Фото фрагментів	1	2017 р.	

Історичні мапи	2	1868, 1913 рр.	
Історичні фото	1	1975 р.	В.С. Слободянюк

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	**Спеціальність, кваліфікаційний рівень**	**Прізвище, ініціали**	**Підпис**	**Дата складання**
ТОВ "Міжнародний центр культурної спадщини та культурних цінностей"	Мистецтвознавець (спеціаліст)	О. Чувашова		Липень 2017 р.
ТОВ "Міжнародний центр культурної спадщини та культурних цінностей"	Історик-музеєзнавець (спеціаліст)	Л. Карпенко		Липень 2017 р.

Директор ТОВ
«Міжнародний центр культурної спадщини та культурних цінностей» **Я.П. Гаврилюк**

Зав. сектором охорони культурної спадщини управління культури і мистецтв Вінницької облдержадміністрації **М.В. Потупчик**

(ініціали, прізвище, підпис, печатка)

Історична довідка

на пам'ятку історії національного значення -

"Могила соратника Богдана Хмельницького Данила Нечая"

в с. Черемошне Тиврівського району Вінницької області.

НЕЧАЙ Данило (р. н. невід. – п. 20(10).02.1651) – військовий і державний діяч, полковник брацлавський, активний учасник національної революції 1648-1676 рр., один з найближчих соратників Б. Хмельницького.

За даними польського дослідника Вєслава Маєвського, родина Д. Нечая що осіла на Київщині, походила з Мстиславщини, за іншими даними – Подільського воєводства чи Волинського воєводства. Народився, ймовірно, у м. Барі. Мав трьох братів: Матвія Нечая - сотника, а згодом наказного полковника Уманського полку; Івана Нечая – могилівського полковника; Юрка Нечая - сотника Могилівського полку (чи старшини в 1656 – 1659 роках).

Нечай входив до складу налаштованого старшинського угрупування разом з Кривоносом, Гладким та Мозирею. З новим гетьманом Б. Хмельницьким мав часті суперечки. Нечай рішуче виступав проти умов Зборівського договору Криму з Польщею 1649 р., закликав до продовження боротьби з Річчю Посполитою, чинив опір спробам шляхти вернутися до своїх маєтків в Україні, не виконував постанов щодо обмеження числа козацького реєстру, сприяв розгортанню на Брацлавщині боротьби селян проти панів. Усупереч умов Зборівського договору військо Нечая зайняло Шаргород, Браїлів, була організована економічна блокада підпорядкованих королівській адміністрації західних районів Поділля, а також масове переселення тамтешніх міщан і селян на козацьку територію. За свої дії Нечай був засуджений польським королем Яном II Казимиром Ваза до смерті.

З початком національно-визвольної війни брав участь у здобутті козаками Кодака, у битві під Жовтими Водами, у битві під Корсунем,

здобув Бродівський замок. Організував Брацлавський полк. Потім став одним із соратників Максима Кривоноса, відзначився в боях на Вінниччині та під Меджибожем. Як брацлавський полковник брав участь у битві під Старокостянтиновом, зокрема, перед 10 вересня 1648 р. його загін взяв місто, а 14 вересня відбив штурм війська Речі Посполитої. Також брав участь у битві під Пилявцями, в облозі Львова та Замостя. Після повернення до Києва з волі Б. Хмельницького Нечай командував київським гарнізоном, вів переговори з дипломатами Речі Посполитої у Києві та Переяславі (поч. 1649 р.; зокрема, 22 (12) березня 1649 р. з Шаргорода написав листа до регіментаря Станіслава Лянцконського, в якому застерігав його від виправи в сторону демаркаційної лінії. Його полк облягав Збараж, відіграв значну роль в Зборівській битві. 1650 р. разом з М. Гладким здобув Сороки і тодішню столицю Молдавії Ясси (вересень 1650 р.), цим примусивши молдавського господаря Василя Лупула до укладення союзу з Б. Хмельницьким.

В лютому 1651 р. 40-тисячне коронне військо на чолі з Марцином Калиновським пішло на Поділля. Нечай зі своїм полком (майже 3 тис. чоловік) кинувся йому назустріч. Під Красним він вирішив зупинитися, дізнавшись, що головний бунтівник перебуває зовсім недалеко і вислав передову сторожу під орудою сотника Шпаченка в містечко Ворошилівка, Марцін Калиновський не встояв перед спокусою одним махом розправитися з ненависним брацлавським полковником. 9 лютого під покровом ночі 4-тисячний загін драгунів (передова сторожа на чолі зі С. Лянцкоронським) підкрався до Ворошилівки, оточив її і вирубав до ноги сторожу й усе населення містечка, щоб ніхто не попередив Нечая. Основні сили в цей час у цілковитій тиші рухались до Красного, куди добрались посеред ночі. Козаки біля брами не очікували нападу, бо вважали, що то повертається сотня Шпаченка, тож драгуни майже безперешкодно увірвались на сонні вулиці - напередодні козаки святкували масницю і тепер, нетверезі, спали безпробудним сном. Сам Нечай був впевнений, що

ворог далеко, і що Шпаченко в разі небезпеки повідомить його. Тому він безпечно гуляв, поки вороги обступили місто і почали штурм. Нечай героїчно бився, отримав безліч поранень.

За даними Вєслава Маєвського, був взятий в полон Казимиром Пісочинським, вбитий під час суперечки щодо полоненого.

Учасник тих подій - польський жовнір Станіслав Освєнцим так писав в своєму щоденнику: *«Нечай, перебуваючи в той час напідпитку, коли його повідомили про прихід війська, був упевнений, що в Красне прибув з козаками сотник Шпак із Мурафи; потім, упевнившись, що справи не веселі, вскочив на коня, став битися, як подобало хороброму юнаку, і перначем своїм підганяв козаків до битви, але серед безладдя і метушні він не міг організувати супротив і, хоробро захищаючись, пав у битві сам, а разом із ним полягло багато козаків».*

Пізніше виникла суперечка через його срібну булаву між М. Калиновським та С. Лянцкоронським.

Очевидець подій Ольбрахт Радзивілл описував, що коронні вояки, потрапивши у замок, зайшли до церкви великомучениці Варвари, де застали відправу над Нечаєм: тіло лежало на килимі, біля нього 4 попи і брат, яких зарубали. Анонімний щоденник стверджував, що козаки забрали тіло до замкової башти, поклали на оксамиті, запалили свічки; священика, який співав псалми, забрали і привели до М. Калиновського, потім «німці обложили вогнем і так його… спекли припоминаючи…, як то козаки знущалися над християнськими священиками».

Місцеві жителі пропонували великий викуп за тіло, щоб поховати його з почестями, але «поляки порубали його на мак і кинули в річку Краснянку».

За народними переказами, місцеві сміливці врятували від наруги голову полковника, яку поховали разом із іншими загиблими козаками між Черемошним і Красним у великому кургані, насипаному козацькими шапками і оточеному шістьма меншими курганами (сьогодні налічується

сліди 10 курганів). Насправді, якщо і відбулося поховання голови Нечая та загиблих козаків біля Черемошного, то в існуючий давній курган.

За версією історика М. Костомарова, голову відвезли до Києва і поховали в одному з монастирів. Існують версії про поховання голови народного героя у Вінницькому домініканському монастирі за наказом Івана Богуна або навіть про відправку до Стамбулу, де нібито жив дід Нечая по материнській лінії.

За повідомленням Є. Сіцинського (посилаючись на повідомлення Ч.Г. Неймана та В.Б. Антоновича), у 1884 році в кургані біля Черемошного були викопані кості, 2 великих стремена та шпора (хто розкопував та де знаходяться знахідки невідомо).

В народі ця могила здавна називалася «Могилою Нечая», люди встановили дерев'яний хрест на кургані, про свідчить умовна позначка на топографічній мапі 1913 р. У 1925 р. на могилі з'явився пам'ятний знак, а в 1954 р. до 300-річчя Переяславської ради на кургані було встановлено чотиригранний обеліск, виготовлений з гніванського граніту місцевими каменярами з пам'ятним надписом. Автор обеліску – Маньківський.

У 1996 р. поруч з обеліском встановлено дерев'яний хрест.

На честь Данила Нечая названі вулиці у Вінниці, Тернополі, Дніпрі та Львові. У Брацлаві, колишньому осередку полку котрим він керував, Нечаю встановлено погруддя.

Джерела

1. Горобець В. М. Нечай Данило // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії НАН України — К.: Наукова Думка, 2010. — Т. 7: Мл — О. — С. 381.

2. Грушевський М. Історія України-Руси. — Т. IX-1. — С. 183.

3. Вінниччина туристична: краєзн. довід. / упоряд. О. Кізян; ред. М. Спиця; дизайн Н. Спиця; відп. за вип. Н. Морозова; управління культури і туризму Вінниць. облдержадм., Вінниць. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. — Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2009. — С. 201.

4. Визначні пам'ятки Вінниччини. Альбом / Вінниц. обл. краєзн. музей; відп. за випуск К. Висоцька — Вінниця, 2011. — С. 84-86.

5. Квєтний Н.С., Лютворт Г.А., Пшук І.П., Рубін, М. Б. Пам'ятні місця Вінниччини. — Одеса: Маяк, 1966. — С. 84.

6. Костомаров М. Богдан Хмельницький. - Т.2. - СПб, 1884. — С. 284.

7. Коваленко С. Нечай Данило // Україна під булавою Богдана Хмельницького. Енциклопедія у 3-х томах. Том 1. — Київ: Стікс, 2007.

8. Кравчук В. І., Подолинний А.М. Пам'ять землі подільської: путівник. — Одеса: Маяк, 1976. — С. 52.

9. Кривошея В. В. Козацька еліта Гетьманщини. Київ: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. — 452 с.

10. Липинський В. К. Участь шляхти у великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького / Твори, т. 2. — Філадельфія, 1980.

11. Освенцима Станислава, дневник, 1643 – 1651 гг. (в извлечении и переводе) с предисловием В.А. // Киевская старина. – 1882. –. № 1. – С. 370-372.

12. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник. - К.: Наукова думка, 1987. - С. 63.

13. Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Словникова частина [Текст] / Упорядники: Ю.А. Зінько, М.Р. Мудраченко та ін. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика, 2011. – С. 272.

14. Самоквасов Д.Я. Сведения 1873 г. о городищах и курганах. Подольская губерния // Записки Императорского Русского археологического общества. – СПб, 1895. - Т. VIII. - Вып. 1 и 2. новая серия. - Кн. 1. - С. 267.

15. Сецинский Е. Археологическая карта Подольской губернии //Труды XI археологического съезда в Киеве 1899 г. – М., 1901. – Т. 1. – С. 274.

16. Тамтура А., Коваль О. Історія Тиврівщини. - Вінниця: ФОП Барановська Т. П., 2012. — С. 41-43.

17. Тиврівщина. Краєзнавчі нариси. — смт Тиврів: ТОВ Нілан-ЛТД, 2012. — 306 с. — С. 187-188, 257.

18. Тиврівщина: Альбом / Стебелєв А., Очеретяний Є. — Туристичне видання. — Вінниця: ТОВ Нілан-ЛТД, 2015. — С. 22-23, 44.

19. Українське козацтво. Мала енциклопедія. — Київ, 2006.

АКТ
технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини
(необхідне підкреслити)

№ 1 від 30 червня 2017 року

Могила соратника Богдана Хмельницького Данила Нечая

(найменування об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

історичний
(вид/види об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

Національного значення
(категорія об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

Постанова Кабінету Міністрів України від 3.09.2009 р. № 928
(номер і дата рішення про взяття на облік)

№ 020023-Н
(існуючий охоронний номер (за наявності))

Ми, що нижче підписалися, представники ТОВ "Міжнародного центру культурної спадщини та культурних цінностей", Гаврилюк Яків Петрович – директор, Карпенко Лідія Василівна – науковий консультант, Чувашова Олена Олегівна – мистецтвознавець, завідувач сектору культури і туризму Тиврівської райдержадміністрації – Мартиневич Світлана В'ячеславівна, завідувач сектором охорони культурної спадщини управління культури і мистецтв Вінницької ОДА – Потупчик Михайло Валентинович, склали цей Акт про те, що цього числа нами проведено огляд технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини – могила соратника Богдана Хмельницького Данила Нечая, що розташована в адміністративних межах Тиврівського району Вінницької області, зокрема, за 1,7 км на південний схід від с. Черемошне та 2 км на північний схід від с. Красне.

У результаті огляду об'єкта (пам`ятки) встановлено технічний стан об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини.

1. Загальний стан об'єкта (пам`ятки) культурної спадщини

Поховання розташоване на кургані діаметром 52 м по лінії захід-схід та 58 м по лінії північ-південь, висотою 4,7 м. Дещо витягнутий у північній

частині. Вершина кургану штучно зрізана (ймовірно під час встановлення пам'ятного знаку), в результаті чого утворився майданчик круглої форми діаметром ≈ 16 м.

На кургані встановлено пам'ятний знак у вигляді чотиригранного обеліску, який складається із двох каменів, від основної частини та ступінчастого цоколю відділений карнизом. Пам'ятник виготовлено з гніванського граніту місцевими каменярами, на якому викарбувані пам'ятні написи: "Тут похований герой народно-визвольної війни українського народу брацлавський полковник Данило Нечай який загинув в 1651 році в бою з польсько-шляхетськими військами", та зображення геральдичного щита у вигляді сувою пергаменту на фоні лаврового вінка та перехрещених шабель, на якому напис: "Споруджено у 1954 році на відзначення 300 річчя возз'єднання України з Росією".

У 1996 р. неподалік від обеліску встановлено дерев'яний хрест висотою 2 м. Обабіч пам'ятного знаку встановлені металеві флагштоки.

За результатами візуального обстеження загальний стан об'єкта культурної спадщини – добрий.

2. Стан території об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини

Могила Д. Нечая розташована на високому кургані, який з усіх сторін оточений полями, північно-східна пола межує з ґрунтовою дорогою на село Красне. Територія навколо поховання упорядкована, висаджені листяні дерева. Від вершини кургану в північно-східному напрямку прокладено ґрунтову доріжку. Загальний стан добрий.

3. Додатки (матеріали фотофіксації)

1. Генеральний план з позначенням зон охорони.
2. План пам'ятки.
3. Загальний вигляд могили Д. Нечая. Фото 2017 року.

Науковий консультант
ТОВ "Міжнародний центр
культурної спадщини та
культурних цінностей" _____ Л.В.Карпенко
(підпис)

Мистецтвознавець
ТОВ "Міжнародний центр
культурної спадщини та
культурних цінностей" _____ О.О. Чувашова
(підпис)

Зав. сектором охорони культурної спадщини управління культури і мистецтв Вінницької облдержадміністрації

(підпис)

М. В. Потупчик

Зав. сектору культури і туризму Тиврівської райдержадміністрації у Вінницькій області

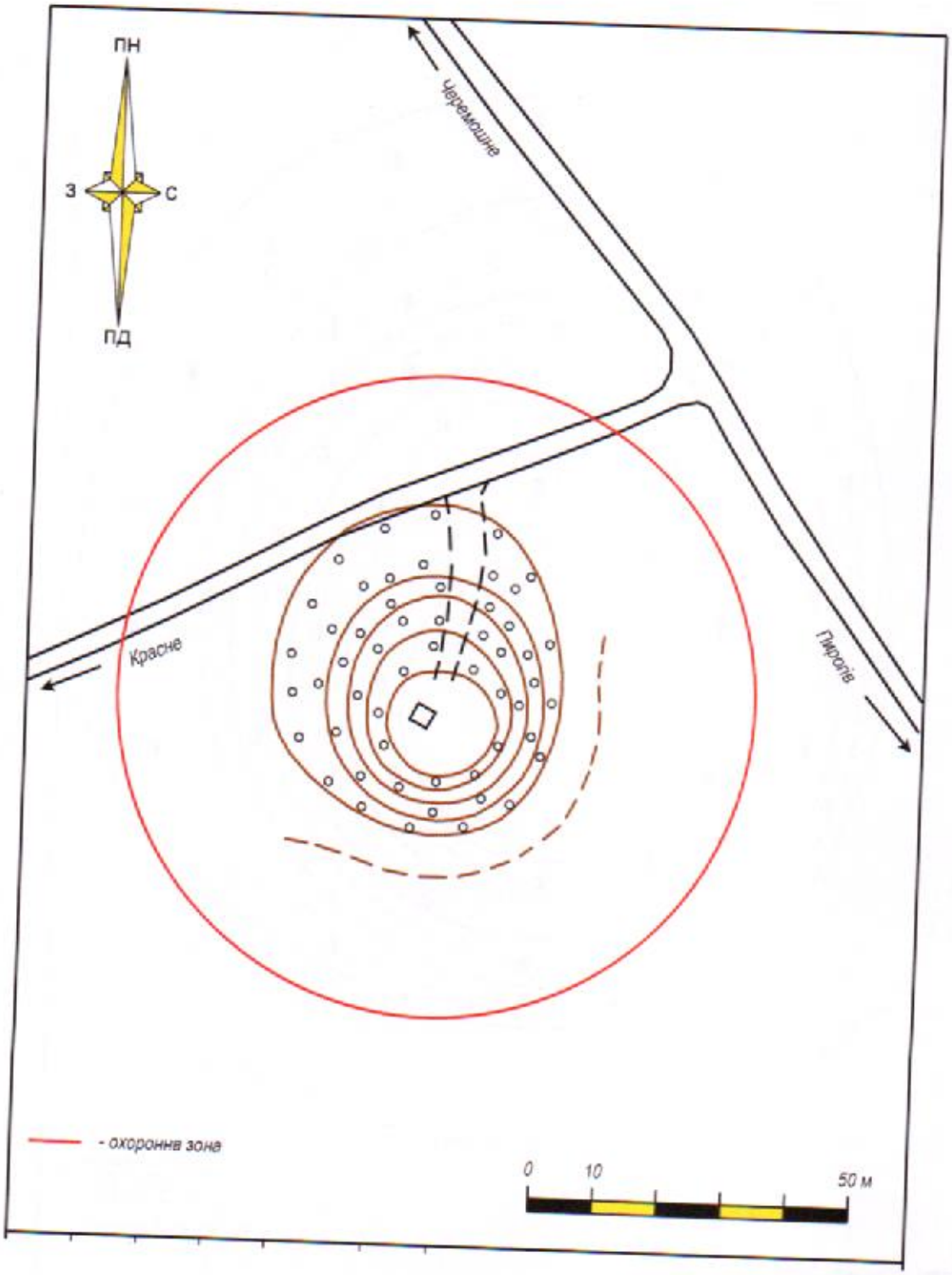
(підпис)

С.В. Мартиневич

Директор
ТОВ "Міжнародний центр культурної спадщини та культурних цінностей"

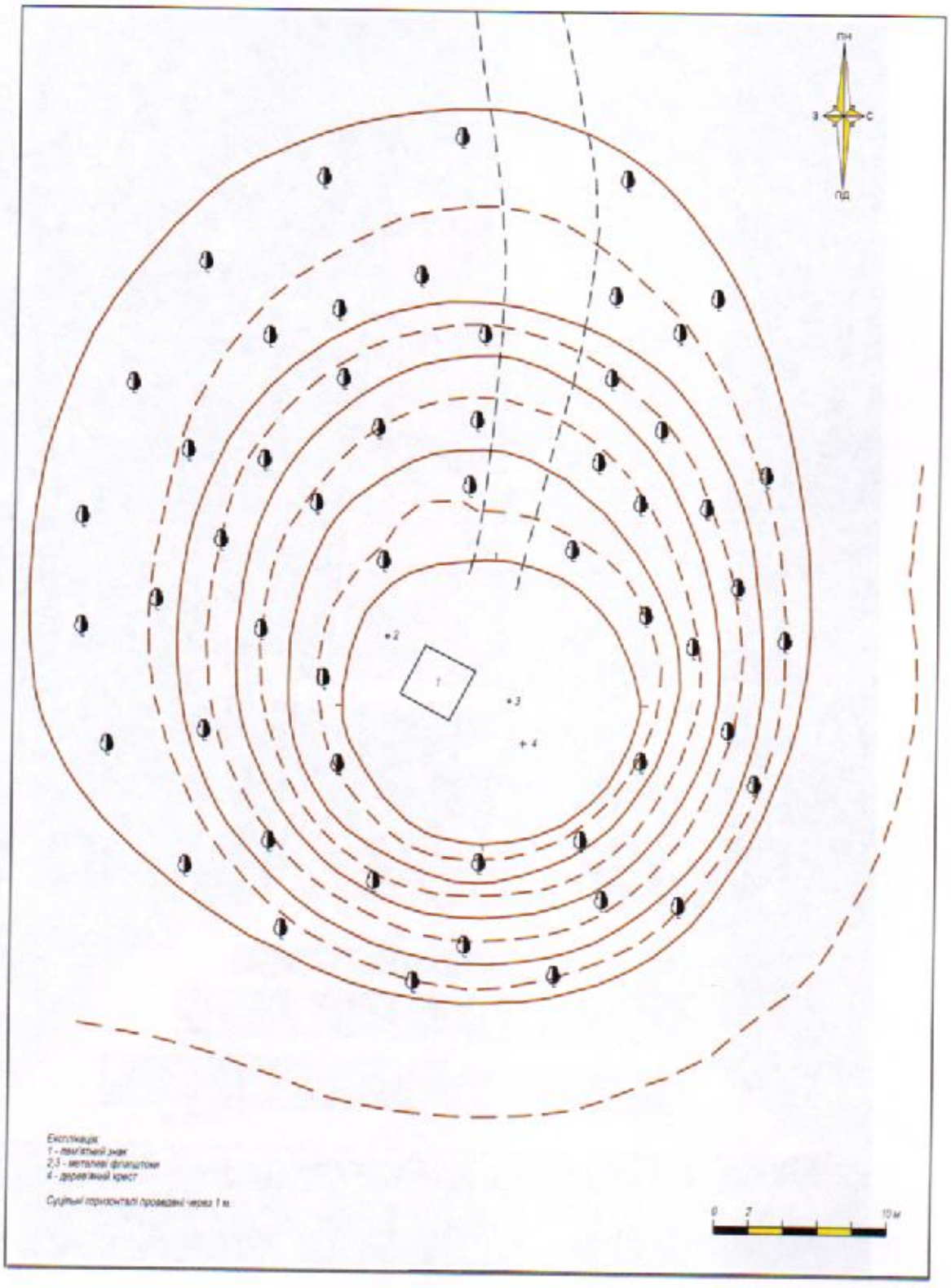
Я.П. Гаврилюк

Додаток 1

Генеральний план з позначенням охоронної зони

Додаток 2

План пам'ятки

Додаток 3

Загальний вигляд могили Д. Нечая. Фото 2017 року.